

Лекція 4.

Тема: Об'єкти цивільного права

План

1. Поняття та види об'єктів цивільних прав.
2. Речі. Майно.
3. Цінні папери та результати робіт і послуг як об'єкти цивільних правовідносин.
4. Нематеріальні блага як об'єкти цивільного права.

<https://www.youtube.com/watch?v=3LHG8vzw9ks>

Самостійна робота

1. Тварина як особливий об'єкт цивільного права (ст.180 ЦКУ).
2. Результати робіт і послуг.
3. Передача прав і виконання за цінним папером (ст. 198 ЦКУ).

1. Поняття та види об'єктів цивільних прав.

Об'єктами цивільних прав є будь-які матеріальні та нематеріальні блага, щодо яких виникають або можуть виникати цивільні права та обов'язки.

Ознаки об'єктів цивільних прав:

- 1) їх визначеність та наявність в цивільному обороті;
- 2) можливість їх належності учасникам цивільних відносин;
- 3) можливість їх відчуження або переходу від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва.

Класифікація об'єктів цивільних прав (правовідносин) можлива за різними підставами.

Зокрема, у ЦК пропонуються класифікації об'єктів цивільних прав за 2 критеріями:

- 1) залежно від характеру благ (ст. 177) і
- 2) залежно від оборотоздатності об'єктів цивільних прав (ст. 178).

Залежно від ступеню оборотоздатності об'єкти цивільних прав поділяються на три групи:

• 1) об'єкти, що перебувають у вільному цивільному обігу. За загальним правилом об'єкти цивільних прав можуть вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва чи спадкування або іншим чином, якщо вони не вилучені з цивільного обороту, або не обмежені в обороті, або не є невід'ємними від фізичної чи юридичної особи;

• 2) об'єкти, обмежені у цивільному обігу (обмежено оборотоздатні). Суть обмеження оборотоздатності полягає у тому, що певні об'єкти можуть належати лише учасникам цивільного обороту, що відповідають встановленим законодавством вимогам, або їхнє придбання (відчуження) допускається тільки на підставі спеціальних дозволів. Види об'єктів цивільних прав, які можуть належати лише певним учасникам обороту або перебування яких у цивільному обороті допускається за спеціальним дозволом, встановлюються законом. Наприклад, згідно із Кодексом України про надра ділянки надр не можуть бути предметом купівлі-продажу, дарування, спадкування, застави або відчужуватися в іншій формі. Вони можуть передаватися в користування тільки на підставі ліцензії для видобутку корисних копалин, будівництва й експлуатації підземних споруджень, геологічного вивчення тощо. Без ліцензії дозволяється видобуток загальнопоширених корисних копалин для власних потреб власниками земельних ділянок у межах цих ділянок;

• 3) об'єкти, вилучені з цивільного обігу (обороту). Вилученими з цивільного обороту вважаються об'єкти, які не можуть бути предметом правочинів. Види об'єктів цивільних прав, перебування яких у цивільному обороті не допускається, мають бути прямо встановлені у законі. Наприклад, Закон України від 16 червня 1992 р. "Про природно-заповідний фонд України" до об'єктів, вилучених з обороту, зараховує державні природні заповідники, державні природні заказники, національні природні парки тощо.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що усі інші класифікації об'єктів цивільних прав мають проводитися з урахуванням того, чи є "цивільно оборотоздатним" той чи інший об'єкт. Так, якщо об'єкт є вилученим з цивільного обігу, то стосовно нього цивільні відносини не виникають взагалі. Він, власне, і не є об'єктом цивільних прав, а його правове становище визначається нормами публічного права.

Залежно від характеру благ об'єкти цивільних прав поділяються на такі види:

- 1) речі, щодо яких можуть виникати цивільні права і обов'язки;
- 2) дії (послуги), що здійснюються у сфері цивільних відносин;

- 3) результати дій (роботи), які мають правове значення;
- 4) результати інтелектуальної, творчої діяльності;
- 5) інформація - задокументовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі;
- 6) особисті нематеріальні (немайнові) блага: життя і здоров'я фізичної особи, честь, гідність, ділова репутація, ім'я, тощо;
- 7) інші матеріальні і нематеріальні блага.

З урахуванням сказаного, об'єкти цивільних прав (правовідносин) можуть бути визначені як матеріальні та (або) нематеріальні блага, з приводу яких складаються цивільні правовідносини.

2. Речі. Майно.

У розділі III книги 1 ЦК 2003 р. "Об'єкти цивільних прав" речам присвячено 20 (ст.ст. 179-198) із 25 статей, що містяться у цьому розділі.

Ст. 179 ЦК **Річ** - предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки. Річчю визнається будь-який матеріальний предмет, що може бути об'єктом цивільного обороту.

Речі можуть поділятися на види за різними критеріями. Дати вичерпний або хоча б приблизний перелік речей неможливо.

I. За місцем в цивільному обороті:

- 1) вільно перебувають в обороті;
- 2) вилучені з цивільного обороту;

ПЕРЕЛІК видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України (Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 року „Про право власності на окремі види майна”)

1. Зброя, боєприпаси (крім мисливської і пневматичної зброї, зазначеної в додатку N 2, і боєприпасів до неї, а також спортивної зброї і боєприпасів до неї, що придбаваються громадськими об'єднаннями з дозволу органів внутрішніх справ), бойова і спеціальна військова техніка, ракетно-космічні комплекси.

2. Вибухові речовини й засоби вибуху. Всі види ракетного палива, а також спеціальні матеріали та обладнання для його виробництва.

3. Бойові отруйні речовини.

4. Наркотичні, психотропні, сильнодіючі отруйні лікарські засоби (за винятком отримуваних громадянами за призначенням лікаря).

5. Протирадові установки.

6. Державні еталони одиниць фізичних величин.

7. Спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації.

Примітка: Зазначені засоби не можуть також перебувати у власності юридичних осіб недержавних форм власності

8. Електрошокові пристрої та спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами, крім газових пістолетів і револьверів та патронів до них, заряджених речовинами сльзоточивої та дратівної дії.

3) обмеженооборотоздатні.

СПЕЦІАЛЬНИЙ ПОРЯДОК набуття права власності громадянами на окремі види майна (Постанова Верховної Ради України від 17 червня 1992 року „Про право власності на окремі види майна”)

Громадяни набувають права власності на такі види майна, придбаного ними з відповідного дозволу, що надається:

а) на вогнепальну гладкоствольну мисливську зброю - органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 21-річного віку;

на вогнепальну мисливську нарізну зброю (мисливські карабіни, гвинтівки, комбіновану зброю з нарізними стволами) - органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 25-річного віку;

на газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльзоточивої та дратівної дії, - органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 18-річного віку;

на холодну зброю та пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду - органами внутрішніх справ замість проживання особам, які досягли

18-річного віку;

б) на об'єкти, що перебувають на державному обліку як пам'ятки історії та культури, - спеціально уповноваженими державними органами охорони пам'яток історії та культури (Мінкультури, Мінінвестбудом і Головархівом України);

в) на радіоактивні речовини - Державним комітетом України з ядерної та радіаційної безпеки у разі наявності висновку органів територіальної санітарно-епідеміологічної служби про можливість використання цих речовин майбутнім власником в існуючих у нього умовах.

II. За порядком переміщення в просторі (ст. 181 ЦК):

1) рухомі (які можна вільно переміщувати у просторі);

2) нерухомі (переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення).

Ст. 181 ЦК до нерухомих речей (нерухомого майна, нерухомості) відносить земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. Обов'язковій реєстрації прав підлягає право власності на нерухоме майно фізичних та юридичних осіб, у тому числі іноземців та осіб без громадянства, іноземних юридичних осіб, міжнародних організацій, іноземних держав, а також територіальних громад в особі органів місцевого самоврядування та держави в особі органів, уповноважених управляти державним майном.

Крім того, згідно зі ст. 181 ЦК режим нерухомої речі може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації.

III. Залежно від здатності речей зберігати при подрібненні свою суть вони поділяються на подільні й неподільні (ст. 183 ЦК):

1) подільні (можна поділити без втрати їх цільового призначення). Згідно зі ст. 183 ЦК подільною є річ, яку можна поділити без втрати її цільового призначення. Тобто, подільна річ - це така річ, частини якої відповідають тому ж призначенню, що і сама річ у цілому до її поділу. Наприклад, поділ на частини яблука не змінює його споживчого призначення, оскільки кожна частина може бути використана так само, як і яблуко в цілому;

2) неподільні (не можна поділити без втрати їх цільового призначення). Неподільною є річ, яку не можна поділити без втрати її цільового призначення. Іншими словами, неподільними вважаються речі, які внаслідок їх поділу втрачають своє колишнє призначення, або неадекватно втрачають свою цінність. Так, неподільною річчю можна вважати письмовий стіл, стілець тощо.

Неподільними слід також вважати складні речі, що становлять комплекс нібито самостійних предметів, але пов'язаних загальним господарським або іншим призначенням (меблевий гарнітур, кавовий сервіз тощо). До складних речей належать і всі парні речі: взуття, рукавички, лижі та інші.

Характеристика складних речей міститься в ст. 188 ЦК, яка встановлює, що складною річ вважається тоді, коли кілька речей утворюють єдине ціле, що дає змогу використовувати його за призначенням.

Для складної речі притаманні наступні ознаки:

- - вона є сукупністю речей (бібліотека тощо);
- - частини, з яких складається складна річ, фізично не пов'язані між собою;
- - сукупність речей утворює єдине ціле, яке використовується за загальним призначенням;
- - кожна з частин, яка є елементом складної речі, може використовуватися самостійно за тим самим призначенням, що й у складі сукупності.

IV. Залежно від можливості індивідуалізації речей вони поділяються на визначені індивідуальними і родовими ознаками (ст. 184 ЦК):

1) індивідуально визначені (є незамінними) (наділені лише їм властивими ознаками, що вирізняють їх з-поміж інших однорідних речей, індивідуалізуючи їх);

2) родововизначені (є замінними) (мають ознаки властиві усім речам того ж роду, та вимірюються числом, вагою, мірою).

V. Залежно від характеру використання споживчих якостей речей їх можна розділити на такі, що споживаються, і такі, що не споживаються (у ст. 185 ЦК вони іменуються "споживні" та "неспоживні"):

1) споживні (внаслідок одноразового використання знищуються або припиняють існувати у первісному вигляді);

2) неспоживні (призначені для неодноразового використання, які зберігають свій первісний вигляд протягом тривалого часу).

VI. За призначенням :

1) прості (які складають єдине ціле і не поділяються на частини);

2) складні (які складаються з кількох частин):

- головні речі (які обслуговуються іншими речами) і приналежності (призначені для обслуговування інших (головних) речей і пов'язані з ними спільним призначенням) (ст. 186 ЦК);

- складні (якщо кілька речей утворюють єдине ціле, що дає змогу використовувати його за призначенням, вони вважаються однією річчю (ст. 188 ЦК).

Правочин вчинений щодо складної речі, поширюється на всі її складові частини, якщо інше не встановлено договором.

Якщо між головною і другорядними речами є економічний зв'язок, останні іменуються продукцією, плодами і доходами.

Продукцією, плодами та доходами є все те, що виробляється, добувається, одержується з речі або приноситься річчю, вони можуть бути фактичними чи природними (наприклад, урожай із земельної ділянки) або юридичними (орендна плата за передане у найом майно).

Плоди - це природний результат органічного розвитку тварин і рослин. До них належать фрукти, приплід худоби та птиці та продукти, які вони надають (яйця, молоко). Продукція - це майно, отримане в результаті цілеспрямованого використання речі (виготовлені товари, побудований будинок). Доходи - це грошові та інші надходження, яке дає майно від використання в цивільному обігу (орендна плата, проценти, які нараховуються на вклад).

Продукція, плоди та доходи належать власникові речі, якщо інше не встановлено договором або законом (ст. 189 ЦК). Наприклад, закон встановлює виняток із загального правила про повну належність доходів власнику речі щодо випадків ввіндикації речі у добросовісного набувача (ч. 2 ст. 390 ЦК).

Особливими видами речей є:

1) продукція (результат виробничої діяльності);

2) плоди (природні породження речі);

3) доходи (корисні результати речі внаслідок її експлуатації- орендна плата, процент та дивіденд).

Правовий режим речі поширюється також на тварин (ст. 180 ЦК). Правила поводження з тваринами встановлюються законом.

До речей належать **гроші** (грошові кошти) та **валютні цінності**.

Особливим різновидом речей є гроші (грошові кошти).

Закон України „Про платіжні системи та переказ грошей в Україні” від **5.04.2001 р.** **Втрата чинності**, відбудеться 01.08.2022

Гроші існують у готівковій формі (формі грошових знаків) або у безготівковій формі (формі записів на рахунках у банках).

Грошові знаки випускаються у формі банкнот і монет, що мають зазначену на них номінальну вартість.

Гривня як грошова одиниця України (національна валюта) є єдиним законним платіжним засобом в Україні, приймається усіма фізичними і юридичними особами без будь-яких обмежень на всій території України для проведення переказів.

Валютні цінності

Відповідно до ЗУ «Про валюту і валютні операції» валютними цінностями вважається національна валюта (гривня), іноземна валюта та банківські метали.

Від поняття „річ” треба відрізнити поняття „майно” (Ст. 190 ЦК):

1) окрема річ;

2) сукупність речей;

3) майнові права та обов'язки.

Різновидом майна відповідно до ст. 191 ЦК України вважається „підприємство” як єдиний майновий комплекс.

До складу підприємства як єдиного майнового комплексу входять усі види

майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом.

Підприємство як єдиний майновий комплекс є нерухомістю і може бути предметом купівлі-продажу, застави, оренди та інших правочинів.

3. Цінні папери та результати робіт і послуг як об'єкти цивільних правовідносин.

У статті 194 Цивільного кодексу України **цінний папір** визначений як Цінним папером є документ установленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємовідносини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) і особи, яка має права на цінний папір, та передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передачі прав на цінний папір та прав за цінним папером іншим особам.

Важливе практичне значення має перелік видів цінних паперів, які можуть випускатися і знаходитися в обігу в Україні.

Відповідно до статті 195 Цивільного кодексу в Україні в цивільному обороті можуть бути наступні групи **цінних паперів**:

1) **пайові цінні папери**, що засвідчують участь в статутному капіталі, надають їх власникам право на участь в управлінні емітентом і отримання частини прибутку, зокрема, у вигляді дивідендів і частини майна при ліквідації емітента;

2) **боргові цінні папери**, що засвідчують відносини позики і що передбачають зобов'язання емітента сплатити в певний термін грошові кошти відповідно до зобов'язання;

3) **похідні цінні папери**, механізм випуску і обороту яких пов'язаний з правом на придбання або продаж впродовж терміну, встановленого договором, цінних паперів, інших фінансових і/або товарних ресурсів;

4) **товаророзпорядчі цінні папери**, що надають їх утримувачеві право розпоряджатися майном, вказаним в цих документах.

Першу групу документів, які можуть знаходитись у обігу в Україні, складають **пайові цінні папери**. Частина 1 ст. 195 ЦК визначає останні як такі, що засвідчують участь у статутному фонді, надають їх власникам права на участь в управлінні справами емітента і одержання частини прибутку, в тому числі у вигляді дивідендів та частини майна при ліквідації емітента. Пайовими цінними паперами є, зокрема, акції.

Акція – іменний цінний папір, що посвідчує майнові права її власника (акціонера), що стосуються акціонерного суспільства, включаючи право на отримання частини прибутку акціонерного суспільства у вигляді дивідендів і право на отримання частини майна акціонерного суспільства у разі його ліквідації, право на управління акціонерним суспільством, а також немайнові права, передбачені Цивільним кодексом і законом "Про акціонерні товариства".

Зміст акції становлять декілька категорій цивільних прав. У них виражено право на пайову участь у відповідному товаристві, яке їх випустило, зобов'язальні права (на дивіденди та участь у розподілі майна при ліквідації товариства) і особисті немайнові права (право голосу та участі в управлінні справами акціонерного товариства).

Акції можуть випускатись *іменними та на пред'явника, привілейованими і простими*.

Привілейовані акції дають право їх володільцям на гарантовану участь у розподілі прибутків акціонерного товариства шляхом отримання дивідендів у відсотках від номінальної вартості цінного папера та переважне право на отримання частки вартості майна товариства при його ліквідації.

Прості акції не дають їх володільцям ніяких привілеїв. Дивіденди за простими акціями виплачуються тільки у разі отримання акціонерним товариством прибутку за відповідний період і прийняття загальними зборами акціонерів рішення про їх виплату.

Найбільшою за чисельністю є група **боргових цінних паперів**. Більшість цінних паперів, можливість випуску та обігу яких передбачає ст. 3 Закону України «Про цінні папери і фондову біржу», є борговими. До них слід віднести облігації, казначейські зобов'язання держави, ощадні сертифікати і векселі. Цей перелік недоцільно визнавати вичерпним, тому що до нього не увійшли деякі документи, які визнаються цінними паперами законодавством більшості країн з подібними до нашої правовими системами. Наприклад, чек законодавством переважної більшості країн світу визнається цінним папером. Акти чинного цивільного законодавства України (§ 5 глави 74 ЦК) не містить чіткої вказівки про віднесення чека (розрахункового чека) до цінних паперів.

Облігація – цінний папір, що засвідчує внесення її власником грошових коштів і підтверджує відносини позики між власником облігації і емітентом, підтверджує зобов'язання емітента відшкодувати власникові облігації її номінальну вартість в передбаченій умовами розміщення облігацій термін з виплатою доходу по облігації, якщо інше не передбачене умовами розміщення.

Випускаються облигації таких видів: 1) облигації внутрішніх і зовнішніх державних позик; 2) облигації місцевих позик; 3) облигації підприємств. Облигації можуть бути іменними і на пред'явника, процентними і безпроцентними, такими, що вільно обертаються і обмеженими в обороті. Термін, на який випускаються облигації, в Україні не обмежений. Емісія облигацій може здійснюватися практично всіма суб'єктами підприємницької діяльності, за винятком інвестиційних фондів і інвестиційних компаній.

Казначейські зобов'язання – державні цінні папери, які розміщуються виключно на добровільних засадах серед фізичних осіб, засвідчують факт заборгованості Державного бюджету України перед власником казначейського зобов'язання України, дає власникові право на отримання грошового доходу, і погашаються відповідно до умов розміщення казначейських зобов'язань України.

У Україні можуть випускатися *такі види казначейських зобов'язань:* довгострокові (від 5 до 10 років); середньострокові (від 1 до 5 років); короткострокові (до 1 року).

Ощадний (депозитний) сертифікат – це цінний папір, що засвідчує суму внеску, внесеного до банку, і прав вкладника (власника сертифікату) на отримання по закінченню встановленого терміну суми внеску і відсотків, встановлених сертифікатом, в банку, що видав його.

Законодавство України передбачає *такі види ощадних сертифікатів:* термінові (під певний договірний відсоток на певний термін); до запитання; іменні; на пред'явника. Іменні сертифікати не поступають в обіг, а їх продаж (відчуження) іншим особам є недійсним.

Інвестиційний сертифікат – це цінний папір, який випускається інвестиційним фондом, інвестиційною компанією, компанією по управлінню активами пайового інвестиційного фонду і засвідчує право власності інвестора на частину в інвестиційному фонді, взаємному фонді інвестиційної компанії і пайовому інвестиційному фонді.

Вексель – цінний папір, що засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця або його наказ третій особі сплатити після настання терміну платежу певну суму грошей власникові векселя (векселедержателеві). У Україні можуть випускатися і звертатися простий і перевідний вексель. **Простим векселем** називається вексель, по якому зобов'язання безумовної сплати вказаної в нім суми бере на себе особу, що видала вексель (векселедавець).

Перевідним векселем (траттою) називається вексель, де зобов'язання сплати вказаної суми перекладається на третю особу, і векселедавець дає просте і нічим не обумовлена пропозицію сплатити цю суму кредиторів (векселедержателеві).

Чеки (відповідно до положень ст. 1102 ЦК розрахунковий чек (чек) — це документ, що містить нічим не обумовлене письмове розпорядження власника рахунка (чекодавця) банку переказати вказану в чеку грошову суму одержувачеві (чекодержателю).

Третю групу визначених ст. 195 ЦК документів складають **похідні цінні папери**. Похідними визнаються специфічні фондові інструменти, які мають назву «*деривативи*». До них належать опціони, ф'ючерси та варанти.

Опціоном є стандартний документ, укладений як стандартизований контракт, що закріплює право (але не зобов'язання) його власника на придбання від емітента опціону (опціон на купівлю) чи на продаж емітенту (опціон на продаж) у строк, визначений у ньому, зазначеної кількості базового активу (цінних паперів, товарів або коштів) за зафіксованою при його укладанні ціною.

Ф'ючерсом (ф'ючерним контрактом) визнається стандартний документ, укладений як стандартизований контракт, що засвідчує зобов'язання продати або придбати відповідну кількість базового активу у визначений час у майбутньому з фіксацією ціни останнього під час укладання контракту. Такими базовими активами, як правило, можуть бути інші цінні папери (найчастіше акції).

Варантом є різновид опціону на купівлю, який випускається емітентом разом з власними привілейованими акціями чи облигаціями та надає його власнику право на придбання простих акцій даного емітенту протягом певного періоду за певною ціною.

Четверта група документів, що розглядаються, представлена **товаророзпорядчими цінними паперами**. Єдиним видом товаророзпорядчих цінних паперів в Україні є коносамент.

Коносамент (товаророзпорядчий документ, який посвідчує право його держателя розпоряджатися зазначеним в коносаменті вантажем і отримати вантаж після завершення перевезення). Правовий режим *коносаментів* визначається у нашій країні Кодексом торговельного мореплавства України (далі - КТМ)

Перелік груп цінних паперів, визначений ст. 195 ЦК, не є вичерпним. У вказаній статті зазначається, що законом можуть визначатись й інші групи цінних паперів. Зокрема, як одну з таких окремих груп чинне законодавство України визначає *приватизаційні папери*.

Приватизаційні папери - це державні цінні папери засвідчують право власника на безвідплатне отримання в процесі приватизації частини майна державних підприємств, державного житлового фонду і земельного фонду. Відповідно до статті 1 Закону "Про приватизаційні папери" випускаються приватизаційні папери трьох видів: *майнові сертифікати; житлові чеки; земельні бони* (Житлові чеки та земельні бони враховувались органами приватизації, але емітованими так і не були).

З метою захисту майнових інтересів громадян передбачений випуск тільки іменних приватизаційних паперів. Приватизаційні папери не підлягають вільному зверненню. Вони не можуть бути використані для здійснення розрахунків або як застава для забезпечення платежів або кредиту. Дивіденди або відсотки на приватизаційні папери не нараховуються. Приватизаційні папери можуть обмінюватися на документи, що засвідчують право власності на придбані об'єкти приватизації особисто громадянами або через фінансових посередників (інвестиційні фонди і кампанії, довірчі суспільства).

Об'єктом цивільних прав є дії (послуги) та результати дій або "результати робіт" (ст. 177 ЦК).

Послуга є різновидом правомірних дій і тлумачиться як діяльність, що здійснюється з метою виконання цивільного обов'язку і не пов'язана зі створенням матеріального блага.

Послуги, що надають один одному учасники цивільного обігу, різноманітні: послуги фактичного характеру (перевезення), послуги юридичного характеру (діяльність повіреного), послуги, що містять елементи фактичного і юридичного порядку (діяльність експедитора).

Об'єктом правовідносин може бути також результат дій (результат робіт). У цьому випадку під "роботами" маються на увазі дії, спрямовані на досягнення матеріального результату, що може полягати в створенні речі, її переробці чи обробці тощо. Результат роботи заздалегідь визначений у договорі сторін і визначається, передусім, особою, що замовила виконання роботи. Що ж стосується способу виконання роботи, він за загальним правилом визначається виконавцем.

Результат дій (роботи) є самостійним об'єктом цивільних правовідносин. Це має місце в тих випадках, коли кредитора цікавить саме кінцевий результат.

Об'єктом тут може бути як матеріальний, так і нематеріальний результат. Власне, розмежування дій (послуг) і результатів дій знайшло відображення і у переліку об'єктів цивільних прав, запропонованому у ст. 177 ЦК.

Послуга, на відміну від роботи, становить дії чи діяльність, здійснювані за замовленням, що не мають матеріального результату (наприклад, діяльність зберігана, комісонера, перевізника тощо). Деякі послуги можуть мати матеріальний результат, але цей результат невіддільний від самої дії чи діяльності.

4. Нематеріальні блага як об'єкти цивільного права

У розділі III Книги Першої ЦК України нематеріальним благам, окрім загальних положень, присвячено окремо главу 15 Розділу III Книги Першої ЦК України. І хоча перелік елементів виду не є вичерпним, в ній чітко визначено групи (різновиди) об'єктів, які належать до нематеріальних благ.

Це: 1) результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти права інтелектуальної власності (ст. 199 ЦК України); 2) інформація (ст. 200 ЦК України); 3) особисті немайнові блага (ст. 201 ЦК України).

Результати інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 199 ЦК)

Результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти права інтелектуальної власності створюють цивільні права та обов'язки відповідно до книги четвертої цього Кодексу та інших законів.

До об'єктів цивільних прав належать результати інтелектуальної, творчої діяльності та інші об'єкти права інтелектуальної власності. Зокрема, продуктами творчої діяльності є твори науки, літератури, мистецтва незалежно від форми, призначення, цінності, а також способу відтворення.

Інтелектуальну діяльність можна структурувати на літературно-мистецьку та науково-технічну діяльність. Узагальненою формою інтелектуальної діяльності є інтелектуальний продукт — представлена на матеріальних носіях інформація, яка містить певне нове знання.

Результати творчої діяльності поділяються на три великі групи: об'єкти літературно-художньої власності; об'єкти промислової власності; засоби індивідуалізації учасників цивільного обігу товарів і послуг.

Інформація (ст. 200)

У ст. 200 ЦК дано визначення інформації як документованих або публічно оголошених відомостей про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі.

Інформація як об'єкт має свої особливості. Це здатність до багаторазового використання, неможливість її знищення, а при передачі — можливість збереження в особи, яка її передала тощо. Інформація може тиражуватися та поширюватися в необмеженій кількості екземплярів без зміни її змісту, і це є її специфічною особливістю. Вона може бути відома багатьом, а якщо зберігається на матеріальному носії — то і належати одночасно необмеженій кількості осіб.

Об'єктом інформаційних відносин найчастіше є відповідним чином оброблена інформація (така, що міститься на матеріальному носії), яка має відповідні реквізити, що дозволяють її ідентифікувати.

Суб'єкт відносин у сфері інформації може вимагати усунення порушень його права та відшкодування майнової і моральної шкоди, завданої такими правопорушеннями.

Порядок використання інформації та захисту права на неї встановлюється законом.

Регулювання питань про надання та використання інформації здійснюється за допомогою спеціальних правових інститутів, наприклад, інституту державної таємниці. Також важливими є правові інститути службової або комерційної таємниці (так зв. ноу-хау)^[1].

Особисті немайнові блага (ст. 201 ЦК)

Особисті немайнові блага - це блага, що позбавлені майнового змісту, нерозривно пов'язані із суб'єктом цивільного права, визнані суспільством, а тому охороняються цивільним законодавством.

Особистими немайновими благами, які охороняються цивільним законодавством, є: здоров'я, життя; честь, гідність і ділова репутація; ім'я (найменування); авторство; свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, а також інші блага, які охороняються цивільним законодавством.

Таким чином, базуючись на системному аналізі Розділу III Книги

Першої ЦК України, можна зазначити, що нематеріальними благами є тільки ті об'єкти, які належать до об'єктів інтелектуальної власності, інформації чи особистих немайнових благ. Вони не належать до предметів матеріального світу. Лише для нематеріальних благ характерна відсутність матеріальної (фізичної) субстанції. Об'єкти, які не входять до групи нематеріальних благ, відповідно до правил дихотомії, необхідно відносити до матеріальних благ.

У свою чергу, відсутність матеріальної субстанції характерно і для

деяких об'єктів, які не належать до нематеріальних благ у значенні глави 15 Розділу III Книги Першої ЦК України. Наприклад, послуги, майнові права, бездокументарні цінні папери, безготівкові гроші також не належать до предметів матеріального світу, не мають матеріальної (фізичної) субстанції, геометричних форм, розмірів і кольору тощо. Але ЦК України не відносить їх до такого виду об'єктів, як нематеріальні блага, а розміщує за межами цього виду.